

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Aalo Kõnno

KK030

MITTENARKOMAANIDEST NAISNARKOMÜÜJATE TEEST
KURITEGEVUSENI

Juhendaja: Juta Veimer, MA

Tallinn 2006

ANNOTATSIOON

KÄESOLEV LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD TEEMAL MITTENARKOMAANIDEST NAISNARKOMÜÜJATE TEEST KURITEGEVUSENI.

TÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES NING KOOSNEB KOLMEKÜMNEVIIEST LEHEKÜLJEST JA ÜHEST LISAST.

TÖÖ SISALDAB ÜHTE TABELIT, VENEKEELSET KOKKUVÕTETE NING TÖÖS ON KASUTATUD ÜHTETEIST EESTIKEELSET, KOLME INTERNETIALLIKAT JA NARKOMÜÜJATE ISIKLIKKE TOIMIKUID.

MÄRKSÕNAD. MITTENARKOMAANIDEST NARKOMÜÜJAD, KURITEO MOTIIVID, SEOS NARKOSÕLTLASTEGA JA NAISNARKOLEVITAJATE ISEÄRASUSED.

EESMÄRK: SELGITADA VÄLJA NEED ASJAOLUD JA MOTIIVID, MIS VIISID VAREM KRIMINAALKORRAS KARISTAMATA MITTENARKOMAANIDEST NAISED KURITEGELIKULE TEELE.

LÕPUTÖÖ MEETODIKS ON DOKUMENTIDE ANALÜÜS, DOKUMENTIDENA KASUTATUD HARKU VANGLA NAISNARKOMÜÜJATE TOIMIKUID JA STRUKTRUEERITUD INTERVJUUSID NAISNARKOLEVITAJATEGA.

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISKORD.....	3
SISSEJUHATUS.....	4
I Kuritegevusest: narkokuritegevusest. Noored ja narkootikumid: narkootikumide väärkasutamise tagajärjed.....	6
1.1 Narkootikumid . Nende väärkasutamise isiksulised tagajärjed.....	8
II Kriminaalset käitumist seletavad teooriad sotsioloogilises kriminoloogias: narkootikumide müümine.....	11
2.1 Kuritegelik käitumine.....	12
III Narkomüüjate sotsiaal-demograafilistest karakteristikutest.....	18
IV Narkomüüjate elukäigulisest taustast ja konkreetsetest asjaoludest kuritegelikule teele sattumisel.....	24
4.1 Narkomüüjate elukäigulisest taustast.....	24
4.2 Konkreetsetest asjaoludest kuritegelikule teel sattumisel.....	27
Lõppjäreldused.....	33
Kokkuvõte.....	34
Lisa 1.....	35
Kasutatud kirjandus.....	36

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö **temaatika** seondub KrK § 210, KarS §§ 183 ja 184 alusel süüdimõistetud **mittenarkomaanidest** narkodiileritega/müüjatega Harku Vanglas. Taoliste kinnipeetavate kontingent on vangla jaoks suhteliselt uus kontingent, sest enamik eelnimetatud § alusel süüdimõistetuid ja oma karistust kandvaid narkodiilereid on ise narkootikumide väärkasutajad. Antud gruppi kuuluvad naiskinnipeetavad aga ei ole ise narkootikume mitte proovinudki. Seepärast on ka taolise, vanglate jaoks uudse kinnipeetavate rühma tundmaõppimine **aktuaalne probleem** ja seda mitte üksnes Harku Vanglas, vaid ka laiemas - kriminoloogia alase teadmise-kontekstis. Harku Vanglas on taoliste süüdimõistetute osakaal ca 5% kinnipeetavate üldarvust.

Üldreeglina on nimetatud kinnipeetavate rühma kuuluvad, Harku Vanglas oma vabaduskaotuslikku karistust kandvad naiskinnipeetavad varasema kriminaalse taustata. Nad ei ole ka mitte väga noored inimesed ning mitmetel neist on pere ja lapsed ning üldreeglina ei ole nad kunagi olnud tööpõlgurid. Nende inimeste asumine kuritegelikule teele näib esmapilgul seletamatu. Siit kasvabki välja käesoleva lõputöö **keskne, olemuslikult kriminoloogia valdkonda** kuuluv **tunnetuslik probleem**, - küsimine nende **asjaolude ja motiivide** järele, mis on ajendanud kinnipeetavaid asuma kuritegelikule teele, sooritamaks sellist kuritegu, millega on aidatud kaasa mitte üksnes narkomaania kui sellise, vaid ka narkomaaniaga kaasnevate kuritegude (varguste, röövimiste aga ka tapmist) hulga kasvule? Ka on nad objektiivselt aidanud kaasa inimeste tervise halvenemisele: HI viiruse ja C hepatiidi levik ei puuduta mitte üksnes narkootikumide tarvitajaid endid, vaid ka ülejäänuid sootsiumi liikmeid. Narkootikumide levitamise ja leviku üks tagajärgi on ka situatsiooni halvenemine tööturul- potentsiaalsed tööturule tulijad (noored) inimesed - narkomaanid ei ole oma narkosõltuvusliku eluviisi tagajärjel suutlikud töötama. Niisiis: narkomaania levikule kaasa aitav narkootikumide müümine on tekitanud tõsiseid probleeme: **ühiskonnale** (tervis; turvalisus; sotsiaalhoolekanne; tööjõuturg)

asjaomastele institutsioonidele (politseistruktuurid, vanglad, sotsiaalhoolekande asutused; lastekodud; tervishoid), kui ka

narkomaanidest kurjategijatele (tervis, psüühilised hirmud ja probleemid; asetumine "surnud ringi" vabadus- vangla) enestele

Kõigi nende erimastaapsete ja eriaspektsete **probleemide tekitamisel** on täitnud olulist osa ka narkootikumide müüjad-diilerid, sealhulgas siis ka mittenarkomaanidest müüjad, kelle motiive taoliste kuritegude sooritamiseks on raske mõista. Seepärast ongi käesoleva lõputöö **eesmärk** puht-tunnetuslik: selgitada välja need asjaolud ja motiivid, mis on viinud varem kriminaalkorras karistamata mittenarkomaanidest naised kuritegelikule teele.

Et püstitatud eesmärgile jõuda tuleb käesoleva lõputöö raames lahendada järgmised **ülesanded**:

- 1) Kirjeldada ja analüüsida mittenarkomaanidest naisnarkomüüjaid nende sotsiaal-demograafiliste parameetrite alusel.
- 2) Kirjeldada ja analüüsida nimetatud kinnipeetavate kontingenti kuuluvate Harku Vanglas karistust kandvate kinnipeetavate senist elukäiku
- 3) Eksplitseerida need asjaolud /motiivid, mis on toimunud ajendina süüdimõistetute kuritegelikule teele asumisel.

Et püstitatud eesmärgile jõuda ja töö ette seatud ülesanded täita, kasutati käesolevas lõputöös järgmisi **meetodeid** :

- 1) **üldteadusliku** meetodina kasutati asjaomase kirjanduse analüüsi ;
- 2) **empiiriliste uurimismeetoditena** kasutati: - dokumentatsiooni (isiklikud toimikud) analüüsi
- temaatilist intervjuud kinnipeetavatega. (vt lisa 1).

Uurimuslik töö teostati **kvalitatiivses, juhtumi –uuringulises** võtmes ning käsitatakse ühtekokku 7 Harku vangla kinnipeetava juhtumit.

Intervjuud viidi läbi 2006. aasta jaanuaris-veebuaris.

Intervjueeritavate valikul oli otsustavaks tingimiseks nende vabatahtlik soostumine intervjuuga.

Uurimuse **objekt**: asjaolud ja motiivid, mis ajendasid kinnipeetavaid narkootikumide müümisega tegelema.

Käesolev lõputöö koosneb neljast peatükist.

Töö **esimeses** peatükis kirjeldatakse käesolevas töös vaadeldud kuritegude eest süüdimõistetud isikute kuritegude tagajärgi narkootikumide väärkasutamise isiksuslike tagajärgede kaudu.

Töö **teisese** peatükis kirjeldatakse lühidalt neid kuritegude teooriaid, millel on lõputöö autori arvates seletuslik potentsiaal avamaks tegureid ja asjaolusid, mis on mõjutanud mittenarkomaanidest naiste asumist tegelema narkootikumide müümisega. Need teooriad on:

- 1) sotsiaalse anoomia teooriad;
- 2) T. Hirschi kontrolliteooria kognitivistlik edasiarendus(kriminaalsega analoogilise käitumise teooria)
- 3). G. Sykesi ja D. Matza neutralistsioonitehnikate teooria.

Töö **kolmandas** peatükis kirjeldatakse uurimuses osalenud kinnipeetavate sotsiaal- demograafilisi karakteristikuid .

Töö **neljandas** peatükis esitatakse intervjuude käigus saadud teave kinnipeetavate kuritegevuse juurde asumise asjaoludest.

I. Kuritegevusest: narkokuritegevusest: noored ja narkootikumid: narkootikumide väärkasutamise tagajärjed.

Nii nagu teisteski postsotsialistlikes riikides on Eesti Vabariigi kuritegevusest kujunenud tõsine probleem. Eesti ajaloo viimasel kümnendil on märkimisväärselt kasvanud registreeritud kuritegude arv, nii näiteks registreeriti Eesti statistikaameti andmetel riigis 1994 aastal 35739 kuritegu, 2001 aastal 58497 kuritegu ja 2003 aastal 53595 kuritegu ([http://gatekeeper.stat.ee:8000/px-web.2001/database/Sotsiaalelu/17Eigus ja kaitse/02Kuritegevus /02Kuritegevus.asp](http://gatekeeper.stat.ee:8000/px-web.2001/database/Sotsiaalelu/17Eigus%20ja%20kaitse/02Kuritegevus/02Kuritegevus.asp)) Ning ehkki 2003.a registreeritud kuritegude arv on madalam 2001. a näitajast, ei tohi siinkohal unustada, et 2002 aastal jõustunud Karistusseadustik **dekriminaliseeris** mõningad sotsiaalselt hälbiva käitumise liike, kvalifitseerides neid **väärtegudeks**. Nii näiteks, kui varem võidi narkojoobes isikut üksnes narkootikumide tarbimise eest kriminaalkorras karistada, siis uue seaduse järgi on narkojoove vaadeldav väärteona. Siinkohal, toetudes taas Statistikaameti koduleheküljele ([http://gatekeeper.stat.ee:8000/px-web.2001/database/Sotsiaalelu/17Eigus ja kaitse/02Kuritegevus /02Kuritegevus.asp](http://gatekeeper.stat.ee:8000/px-web.2001/database/Sotsiaalelu/17Eigus%20ja%20kaitse/02Kuritegevus/02Kuritegevus.asp)) mõned andmed seoses narkokuritegudega:

1995.a registreeriti Eestis 30 avastatud narkokuritegu; 2000. a- 1220 ning 2001. a- 1976. Võib arvata, et registreeritud (ja avastatud) kuriteod, sh ka narkokuriteod moodustavad Eestis. tegelikult sooritatust tühise osa. 2005 aastal registreeriti juba 1800 narkokuritegu millest avastati tegelikult 70 kuritegu. (Tikka 2001:13)

Eestisse on jõudnud rahvusvaheline organiseeritud narkokaubandus ja see on toonud kaasa nii narkomaanide arvu- erinevatel hinnangutel on Eestis 10000 kuni 17000 narkomaani (Heldna, 2003:25)- kiire kasvu ja ka narkosõitlaste poolt sooritatud kuritegude arvu kiire kasvu.

Mõistetuna süüdi, moodustavad narkosõitlased erinevatel hinnangutel 25-30% vanglas viibivatest kinnipeetavatest. See on toonud kaasa uusi probleeme nii vanglatele üldse(narkolevi tõkestamine) kui ka kinnipeetavatele (ohud saada tahtmatult sõitlaseks. Näiteks: kinnipeetavale tema narkosõitlaseks muutmiseks tee sisse lisatud amfetamiini läbi - narkosõitlaseks;).

Narkomaanias nähakse ka üht isetähendusliku retsidiivsuskuritegevuse põhjust ,sest narkosõitlane on valmis narkootikumide hankimise nimel sooritama kergesti korduvkuritegusid. Suur osa narkosõitlastest meie vanglates on korduvkaristatud/ retsidiivsed kurjategijad.

Narkomaania on suuresti aidanud kaasa meie kuritegevuse "noorenemisele". Nii oli näiteks 2000.a iga seitsmenda kuriteo toime pannud alaealine.(Mänd 2005:18)

Vastavalt Tervise Arengu Instituudi andmetele (Lõhmus.L, Trummal A., Harro M. "Uurimisraport") moodustavad narkootikumide tarbijate põhikontingendi 15-24 aastased noored,

viimaste seas moodustasid 2000 aastal 20-24.a noored 37,1% ja 15-19 .a noored 42%. 10-13 - aastaste seas koolilaste kokkupuuted narkootikumidega on vähesed -uurimused näitavad, et veidi rohkem kui 2% on proovinud mõnda narkootilist ainet. Enamus narkootilisi aineid proovinud 10-13 aastastest on seda teinud vaid ühel korral. Kõige rohkem lapsi on tarvitanud narkootikume tablettidena ja jookidesse segatuna, järgnevad narkokogemus sissehingamise teel ja võrdselt süstimise ja suitsetamise teel. 6% 10-13 aastaste laste seas on süstinud narkootikume ja 7%-l on selles vanusegrupis tuttavaid, kes tarbivad uimasteid mõnel muul viisil. Üleüldse on paljudel noortel tuttavaid, kes tarvitavad või on proovinud narkootikume.

Enamik narkootikume vähemalt korra elus proovinud õpilastest põhjendas oma esmatarbimist uudishimuga. Teiseks põhjuseks oli "kaif" kätte saada. Koolilaste seas on ka selliseid uimastitarbijaid, kes põhjendasid oma tarbimist sooviga unustada mured (Allaste, 2004: 25).

Narkootikumide tarbimine erineb noorte seas selliste parameetrite poolest nagu haridustase, rahvus, sugu. Näiteks üldreeglina on noormehed alustanud narkootikumide tarbimist nooremalt kui neid. Narkootikumide suitsetamise alustamisel on noormeeste keskmine vanus 14,7 neidudel aga 15,3 aastat. Noormeeste seas on üldiselt narkootikume tarbinud isikuid rohkem.

Kriminoloogiast on teada tõsiasi: mida nooremalt alustatakse kuritegevusega, seda suurem on risk korduvkuritegevuseks. Seda sellepärast, et :

- alaealise kurjategija haridustase ei küüni sagedasti põhiharidusenigi;
- alaealised puuduvad kutseoskused ning
- nad on alati võtnud omaks kriminaalse subkultuuri norme (U. Ilm ja T. Tender 2003: 42-43).

Arvestades eespoolöeldut on täiesti mõistetav, miks narkootikumide suurtes kogustes müümise ja sellega seonduva eest käsitab meie seadusandlus esimese astme kuriteona. Narkootikumide väärkasutajad on suuresti noored inimesed ning alaealisedki, kes ei ole sageli võimelisedki nägema ette neid tagajärgi, mida narkootikumide väärkasutamine nende jaoks kaasa tuua võib.(Mänd 2005:12)

1.1. Narkootikumid: nende väärkasutamise isiksuslikud tagajärjed

1) Amfetamiin; kanep; morfiin.

Amfetamiin on täissünteetiline aine. Tänavakaubanduses esineb amfetamiini tavaliselt tablettidena, kuid on saada ka pulbreid ja kapsleid. Neid neelatakse, kuid on andmeid ka amfetamiini sissehingamise ja veeni süstimise kohta. Värvus võib olla valge, kollakas või roosakas. Amfetamiin võib olla lõhnatu või kuni tugeva kemikaali lõhnaga.

Amfetamiini tarvitajatel esineb erutus seisund, rahutus, ärrituvus, raevuhood, kõrgenenud meeleolu, unetus, ebaadekvaatne käitumine, laienenud pupillid, südamepekslemine, vererõhk tõusnud, higistamine, võimalik meelepete teke. Selle aine kasutaja tunneb suurenenud vaimset ja emotsionaalset toonust, kuulmis- nägemise- ja teised aistingud teravnevad, suuremate annuste puhul võivad tekkida luulumõtted.

Kanep on laialt levinud üheaastane, kuni 5-6 meetri kõrgune sõrmlõhiste lehtede ja saagjasservaliste lehekestega põõsakujuline taim, mis kasvab metsikult looduses kui ka kultuurina maailmas. Euroopas kasvab see umbes 1,5 m kõrguseks, laiemalt tuntakse kahte liiki: india kanepit (*Cannabis sativa* var. *indica*) ja ameerika kanepit (*Cannabis sativa* var. *americana*), mida kohalikud elanikud on iidsetest aegadest kasutanud inimese psüühika mõjutamiseks. Kanepit on ka kultiveeritud kiu saamiseks, seemneid on kasutatud kanepiõli valmistamiseks. Kanepitaimes on kuni 60 alkaloidi, millest tähtsaim on narkootiliselt aktiivne (delta) tetrahüdrokannabinoon (THK). Viimast kasutatakse meditsiinis glaukoomi (rohekae) raviks, kasvajavastasest ravimitest põhjustatud iivelduse ja oksendamise pärssimiseks ning harva ka langetõve raviks. Tal on mõningane valuvaigistav toime. Paljud arvavad, et kanep polegi päris narkootikum, ja et, mis see üks suits mulle ikka teeb! ega ta midagi hirmsat teegi, aga vaevalt saab see kokkusattumus olla, et peaaegu kõik süstivad narkomaanid on alustanud kanepi suitsetamisest. Ilmselt pole juhuslik seegi, et kanepi sõltuvusest on väga raske vabaneda. Loomulikult ei mõtle paljud oma esimesi suite tehes sõltuvusele ja ei unista narkomaaniks saamisest, ja vaevalt, on ükski narkomaan on tahtnud saada narkomaaniks.

Morfiin. 1803. aastal sai apteeker Sertürner oopiumist puhta morfiini. Seda hakati tarvitama valuvaigistina ja see levis Euroopas kiiresti. Üheaegselt arenes aga morfiini kuritarvitamine-morfinism. kui Idamaades levis peamiselt oopiumi suitsetamine, siis Läänes saavutas ülekaalu morfinism. Narkomaanid süstivad morfiini naha alla või lihastesse. Morfiini kättesaamiseks mooni

kupardest on mitmeid võimalusi. Näiteks võib teha neisse sisselõikeid ja eraldada algul piimamahlana- oopiumina (kõrge piimamahla sisaldusega sortide puhul) või teatud ainetega välja ekstraheerida otse kupardest. Morfiini sisaldus oopiumis on 4 -21%. Puhtal kujul on morfiin valge kristalliline aine ning meditsiinis kasutatakse seda tavaliselt valuvaigistina (vedelal kujul süstimiseks).

Heroiin on morfiinist tugevam valuvaigistav aine. Sõltuvalt puhastamisest, valmistamise viisist ja lisatud ainetest võib hele värvus varieeruda valgest tumepruunini. Lõhn võib olla heroiinil hapukas või samane oopiumi lõhnaga. Enamus Euroopas ringlevast heroiinist on pärit Lähis- ja Kesk-Ida maadest. Eestisse saabub see, kas Ukrainast, Lõuna Venemaalt, Leedust või kohalikult unimagunast saadud pruuni vedelikuna, mida tuntakse nimetuse all "vedel heroiin", "mittepuhas heroiin", "unimaguna tee" ja "unimaguna kompott". Tänavakaubanduses esines heroiin segatuna suhkruga, hiniiniga, piimapulbriga, tärklisega jne. Valget heroini süstitakse, pruuni suitsetatakse. Heroiin on kõige ohtlikum narkootikum ta tekitab kiiresti vaimse ja füüsilise sõltuvuse. Tarvitamisel ilmneb kõrgendatud eufooriline meeleolu, uimasus, ebaadekvaatne käitumine, kitsad pupillid, aeglane hingamine, kerged kõnehäired, jäsemetel on märgatavad süstla armid, joobe taandudes on inimesed apaatsed või pahurad. Üledoseerimise puhul süvenevad tervisehäired, puudub kontakt, pupillid laienevad, pindmine ja aeglane on hingamine, nõrk on pulss, niiske nahk niiskub, esinevad krambid ja kooma. Heroiininähud on: valud liigestes, suurenenud sülje- ja pisarate voolus, agressiivsus, kärsitus, rahutus, unehäired, ärrituvus, külmatunne, spasmid, kõhulahtisus jne. Aine tekitab eriti tugeva psüühilise sõltuvuse ja võõrutusseisund millist võib kesta mitu kuud peale füüsilise võõrutusseisundi lõppu, millest tulenevalt ei ole lühikesed karistusajad vanglas viibivatele ja võõrutusravi saavate kinnipeetavate puhul kasulikud. Füüsilise sõltuvuse võõrutussümptomid kaovad nädala jooksul, kuid mõned neist võivad esineda veel mitu nädalat pärast kasutamise lõpetamist.

Heroiini ei tohi Eestis käidelda, morfiini ja oopium kuuluvad Eestis kehtivasse "Narkootiliste ja psühhotroopsete ravimite (ainete) kasutamise ja turustamise korra" nimekirja 2; neid võib toota importida või hulгимүүги korras turustada ainult EV Sotsiaalministeeriumi vastava narkootiliste ainetega tegelemise litsentsi omavad juriidilised isikud, mille töötajate hulgas on personaalselt vastutav isik. Seda ei ole lubatud kasutada meditsiinis, kuna vastavat keeldu sisaldavad rahvusvahelised lepingud.

käesoleval ajal on meie heroiniturul valdavalt liikumas loodusliku heroini sünteetilised analoogid-

nn. "valge hiinlane", "valge pärslane", "kollane apelsin". Need loodusliku heroïini sünteetilised analoogid on tarvitusel /süstimisel eriti ohtlikud, sest nimetatuid olevat suhteliselt kerge üle doseerida.

Narkootikumid millised nad ka ei ole - halvavad inimese otsustus võimet ja vastutustunnet. Narkojoobes isikutel on raske eraldada õiget väärist, fantaasiat reaalsusest ,olulist ebaolulisest. Et see nii on, siis:

1) käituvad narkomaanid hoolimatult ja nõmedalt, ning minetavad oma käitumise isepära tõttu oma varasema tutvusringkonna. Selle tulemusel on üsna tavaline, et narkomaanid lävivad põhiliselt teiste omasuguste ehk narkomaanidega.

2) halvenevad narkomaanide suhted pereliikmete ja teiste lähedastega. Seda sageli seetõttu, et kuna neil ei jagu jõudu või viitsimist, leidmaks raha narkootikumide hankimiseks varguste teel väljaspool kodu, siis viiakse kodunt müügiks kõik, mis kätte saadakse. Ka on narkomaanid üsna leidlikud oma tegusid kõikvõimalike vahenditega õigustama, kuni ammendavad lõpuni koduste usalduskrediidi.

3) narkojoobes narkomaanid kujutavad sageli ette et neid on solvatud või neid ei mõisteta . Seepärast on nad alati norima tüli ja laskuma kaklustesse täiesti juhuslike inimestega. Tagajärjeks on parimal juhul "peksasaamine/andmine", halvimal juhul võivad tülinorimised lõppeda raskete isikuvastaste kuritegudega- raskete kehavigastuste tekitamisega või isegi surmaga.

4) narkomaanid annavad oma mitteverbaalses käitumises kaasinimestele sageli "valesignaale"; ka on neile iseloomulikud teiste inimeste käitumise väärinterpreteeringud. Seetõttu osutuvad nad sageli olema täbaras olukorras, mis võib kaasa tuua mõnitamist või vägistamistki.

5) narkomaanid on ükskõiksed ja hoolimatud oma seksuaalpartnerite valikul.

6) kasutatakse ühiseid määratud süstlaid, see võib omakorda kaasa tuua nakatumise kõikvõimalikesse haigustesse nagu: HI- viirus , süüfilis, C- hepatiit.

7) narkomaanidele on tüüpilised ka mitmed psüühilist laadi häired (võimetus kontsentreeruda ; mälu nõrgenemine; kõrgenenud ärrituvus; rasked depressiooniseisundid; madal pingetaluvus; kõrge ärevuslikkus; usaldamatus ja umbusklik suhtumine kaasinimestesse).

II. Kriminaalset käitumist seletavad teooriad sotsioloogilises kriminoloogias: narkootikumide müümine.

Üldtuntud on ütlus, et kurjategijaks ei sünnita ,kurjategijaks kujunetakse . Väidet paraphraseerides võib ütelda, et narkolevitajaks ei sünnita vaid kujunetakse.

Küsimusele asjaoludest, miks inimesed, kes:

1) esmapilgul ei mahutu klassikaliste, inimese kujunemist kurjategijaks tema sotsialiseerumisprotsessi iseärasuste kaudu seletavate teooriate alla .

2) enne kuritegelikule teele asumist elasid nagu elab enamik seaduskuulekaid kodanikke (töötasid; kasvasid lapsi jne) ei ole lihtne leida ühest teoreetilist ammendavat vastust. Ei ole olemas valmisteooriat, millel oleks piisav seletuslik potentsiaal seatud küsimusele vastamiseks.

Käesoleva töö seisukohalt arvan olevat funktsionaalsed:

- 1) Anoomia teooriad, sh eriti R. Mertoni sotsiaalse anoomia teooria;
- 2) M. Gottfredsoni ja T. Hirschi nn kriminoloogilisele käitumisele analoogilise käitumise teooria;
- 3) G. .Sykesi ja Matza neutralisatsioonitehnikate teooria.

2.2. Kuritegelik käitumine.

Et mõista kuritegevust kui ühiskondliku fenomeni, on niisiis oluline küsida toetavate asjaolude/tingimuste järele. Tavalised tingimused on eritasandilised. Siinkohal võib osutada ühiskonnaomastel tingimustele, mille uurimise ja mõtestamisega tegeleb eelkõige sotsioloogiline kriminoloogia. Võib väita, et meil Eesti ühiskonnas on tööpuudus, elamikonna vasumine ning sotsiaalse sidususe vähenemine ühiskonna liikmete vahel/ sotsiaalselt tõrjutute gruppide tekkimine on tegurid, mis toetavad kuritegevuse kasvu ühiskonnas. Nimetatud probleemid postsotsialistliku Eesti arenguloos on pälvinud jätkuvalt mitte üksnes kriminoloogide, vaid üldse ühiskonnateadlaste tähelepanu. (Eesti Inimarengu Instituut 1996:31, 1997:54, 2001:46).

Taasiseseisvunud Eesti võttis suuna liberaalsele turumajandusele. Reaalse poliitilis- majandusliku iseseisvuse eelduseks on majandusliku sõltuvuse vähenemine Venemaast ja ümberorienteerumine lääne turule. Majanduse rekonstruktrueerimise ja endiste kaubandussidemete kokkuvarisemine kiirendasid 1990. ndate aastate algul inflatsiooni ja tööstustoodangu vähenemist. Majanduses aset leidnud struktuurimuudatused tabasid kõige enam põllumajandust, mille osatähtsus on Eestis siiski suurem kui lääneriikides. 1990. ndate keskel algas olukorra järk-järguline stabiliseerumine. Majanduse tervenemisele aitasid kaasa suurenenud eksport Lääne turule ja välismaised investeeringud. Avatud kaubanduspoliitika aitas pidurdada inflatsiooni. Majandus reformide mõju püüti vähemkindlustatud elanikkonna rühmadele pehmendada kompensatsioonide ja toetuste abil. Üleminek sotsialistlikult käsumajanduselt demokraatliku ühiskonda osutus Eestis, nagu enamikes post- sovjetlikes riikides, valuliseks ning on muutunud inimarengu probleemiks. Ühiskondliku formatsiooni muutus tõi kaasa elatustaseme languse. Vastupidiselt oodatule tekkis paljudel inimestel raskusi igapäevase toimetulekuga. *Võimendusid uued sotsiaalsed probleemid- sotsiaalne stress, töötus, vaesus, prostitutsioon ja narkomaania, kasvas kuritegevus.* Taasiseseisvunud Eesti majanduse ümberstruktrueerimine tõi paratamatult kaasa tööpuuduse tekke ja töökohtade vähenemise. Kui 1992 aastal oli Eestis 800000 töökohta siis 1997 aastal 635000. Tööhõive määr Eestis langenud alla Euroopa keskmise, töötuse määr aga kasvanud 14 protsendini. eriti suur on töötus 15-25 aastaste töötus, mis 2000. aastal oli 23,9%. Tööjõu uuringud näitavad, et pikaajaliste töötute osakaal Eestis on pidevalt kasvanud. Nii oli neid 1997 aastal 31800 ja 2000. aastal juba 42800. Eesti 2001 aasta inimarengu aruande kohaselt on pikaajaliste töötute osakaal kõigi töötute hulgas Euroopa üks suuremaid. Pikemat aega tööturult eemalolek põhjustab sotsiaalseid probleeme, pingestades veelgi sotsiaalmajanduslikku olukorda. Üha väiksemal hulgal töötavatel inimestel tuleb ülal pidada suurenevat töötute armeed.

Väärtushinnangute muutumise perioodil oli vaja kiiret orienteerumisvõimet, pealehakkamist ja aktiivset tegutsemist, et muutustega kohaneda, mis aga polnud kaugeltki kõigile jõukohane. Siirdeperioodi Eesti sotsiaalsetest protsessidest mõjukamaks oli ühiskonna avalik ja kiire kihistumine. Samas on sotsiaalsel positsioonil inimese elutegevusele ja mõtteviisile kõikehõlmav mõju. Kihtide erinevused kätkevad peale majanduslike erisuste ka võimu ja prestiiži. Sotsiaalne ebavõrdsus on seotud õiguste ja privileegidega, kohustuste ja vastutusega, rikkuse ja vajadustega, võimu ja mõjuga. Kihtide erinevused realiseeruvad põhiliselt läbi võimaluste, elustiili, eluhoiakute, käitumise ning väärtussüsteemide.

Eesti ühiskonna kihistumine on kaasa toonud ka muid sotsiaalseid probleeme, mis väljenduvad keskmise eluea lühenemises kümnendi esimesel poolel, samuti meeste enesetappude arvu suurenemises. Eestis jätkub sündimuse langustendents.

Kuritegevuse ja muu sotsiaalse patoloogia toitepinnaseks on üldisemat laadi sotsiaalsed probleemid ja vastuolud. Olulisim leevendamist vajav probleem on intensiivselt süvenev sotsiaalne stratifikatsioon ja desorganiseeritus (normide, väärtuste devalveerumine, realselt saavutatavate eesmärkide puudumine) mõnes elanikkonna kihis. Taasiseseisvumine tõi paratamatult kaasa nähtusena teatud elanikkonna lumpeniseerumise. Kriminaalselt aktiivse elanikkonna seas levivad ka muud sotsiaalsed probleemid- töötus, vaesus, suitsiidid, narkomaania, prostitutsioon ja alkoholism. Eestis on selleks kõige ohustatumaks grupiks osutunud mitteeestlased. Välja on kujunenud terved piirkonnad, kus lumpeniseerunud ja kuritegevusele kaldunud elanike osakaal üha kasvab. Nii on Narvas Eesti kõrgeim isikuvastaste kuritegevuse tase, samuti on sealt pärit suur osa Tallinnas tegutsevatest prostituutidest. Ida- Virumaa levis narkomaania, mis põhjustas HI viiruse epideemia.

Mitte- eestlaste seisundit ja selle muutus mõjutanud sotsiaalsete ressursside ebaühtlane jaotus, eestlastele iseloomulikult oluliselt väiksem sotsiaalne kapital. Varem peamiselt tööstuses rakendunud mitte- eestlaste sotsiaalne kapital hävis Eesti taasiseseisvumise järel. Peamiseks ressursiks uutes oludes kujunes kultuuriline kapital ning valmisolek endale uut ressursi kujundada (eesti keele oskus, eesti kodakondsus, haridus). Sotsiaalse ja kultuurilise kapitali nappus on mitteeestlaste toimetuleku põhiprobleem. Kuritegevuse tase ei tarvitse alati olla korrealtsioonis tööpuuduse ja madala elatusasemega, kuid need probleemid võivad olla mõnes piirkonnas arvestatavaiks kuritegevust soodustavaks tegureiks. (R. Pullat "Organiseeritud kuritegevus" 2002 Tallinn 18- 19).

Majandusliku kaose tingimustes toimub teatud ümberklassifitseerumine, mis seab mõned iniviidid varasemast halvemasse olukorda. Sel juhul on nad sunnitud oma nõudmisi vähendama, oma vajadusi piirama, õppima rohkem ennast valitsema.. Kuid ühiskond ei saa neid äkki uue eluga kohandada ega neile suuremat enesevalitsust õpetada. Seetõttu ei kohane nad oma uue rolliga ja siit tulenevadki kannatused, mis tõmbavad nad halvemaks muutunud elust välja kiiremini, kui nad jõuavad sellega ära harjuda. (M. Laine 46)

Mõistmaks kuritegevust meie muutustele avatud siirdeühiskonnas, on sotsioloogilise kriminoloogia vaatepunktist olulised sotsiaalse anoomia teooriad. Vastavalt teooriale on mistahes hälbivalt käituvad grupid nimelt ajaloo produktid. Tavalistesse gruppidesse kuuluvad inimesed elavad oma ajas läbi kiireid dramaatilisi elumuutusi, milleks nad ei ole sisemiselt nõ. valmis (M. Laine 1997:41-44). Ka toovad taolised muutused kaasa vastuolusid inimeste ootuste ja reaalsete elutingimuste vahel. Hullem on vastuolu soovitava ja tegeliku vahel, siis võib inimesele näida nii ületamatuna, et loobutakse seaduslikest jõupingutustest lahendamaks oma elutingimusi. see juhtub siis kui, kui inimeste ootused on ülemäära kõrged, reaalne elusituatsioon halveneb järjepidevalt, seda halvenemist tunnetatakse sotsiaalse võrdluse alusel enesest edukamatega. Lahendamaks oma probleeme kasutatakse pahatihti olemuslikult ebaefektiivset strateegiat- kuritegelikku käitumismudelit.

Kuritegevuse plahvatusliku kasvu mõistmiseks viimasel aastakümnelil meie ühiskonnas on oluline tähendus nn. sotsiaalse *anoomia* teoorial. *Anoomia tähendab sellist tühjusetunnet, normide puudumise seisundit, mis tekib siis, kui inimese lootused (väärtussüsteem) ületavad nende täitumise reaalsed võimalused (sotsiaalne seisund)*. Nende olemuslikult sotsioloogiliste teooriate olulisemaks esindajaks on E. Durkheim ja R. Merton. Anoomia all mõistetakse sellist ühiskonna seisundit, mille puhul tähelepanuväärne osa ühiskonnaliikmeid, olles küll teadlikud kohustavate ühiskondlike normide olemasolust, suhtuvad neisse ükskõikselt või koguni negatiivselt. Anoomia mõiste tõi sotsioloogiasse/kriminoloogiasse E. **Durkheim**. Durkheim seostas anoomia teket üleminekuühiskonnale omaste protsessidega, esmajärjekorras asjaoluga, et konkreetsetes teisenevates majandussuhetes ei toimi traditsioonilised ühiskondlikud sotsiaalsust, sidusust ja solidaarsust toetavad kõlbelised normid. Anoomiale on E. Durkheimi järgi tunnuslik see, et vanad väärtused enam ei toimi, uuenevad väärtused veel ei toimi. See tähendab, et ühiskonna majanduslike suhete arengu tempo ennetab kõlblusnormide arengut. See aga tähendab omakorda, et anoomia kujunemise põhieeldus- vastuolu inimeste vajaduste ja huvide ning nende rahuldamise võimaluste puudumiste vahel toimib pidevalt.

R.Merton teisendas 30.ndatel aastatel E.Durkheimi teooriat. R.Merton väitis, et anoomia ei teki üksnes äkilise sotsiaalse muutuse tagajärjel (nagu oletas Durkheim) vaid seetõttu, et ühiskond, mis pakub kõigi liikmete jaoks samu eesmärke, ei anna kõikidele ühiskonna liikmetele nende saavutamiseks võrdseid vahendeid. Hälbivat käitumist põhjustab see, et see, mida kultuur ootab, ei ühti nende võimalustega, mis ühiskonnal reaalselt kasutada on.

Mertoni teooria aluseks on kaks põhimõistet: sotsiaalne struktuur ja anoomia, kusjuures viimane avaldub sotsiaalse struktuuri raames toimuvate protsesside tulemusena.

Sotsiaalne struktuur Mertoni käsitluses on kahefaasiline: Esimene sotsiaalse struktuuri faas on põhiliste eesmärkide kogum, mida ühiskond (sotsiaalsed grupid, kultuurikooslused) endale seab; sotsiaalse struktuuri teine faas on eesmärkide saavutamiseks kasutatavad (olemasolevad) vahendid. Merton rõhutab, et tähendused, mida ühiskonnas omistatakse ühelt poolt eesmärkidele, teiselt poolt aga nende saavutamise vahenditele, võivad suuresti erineda. Pealegi on võimalik, et ühiskonnas väärtustatud eesmärkide saavutamise vahendid on kättesaadavad vaid osale ühiskonnaliikmeist, mistõttu eesmärgini jõudmine on nende jaoks, kes ei valda nõutavaid vahendeid, problemaatiline või mõeldav ebaseaduslike, ühiskonnas legaalset tunnustust mitteomavate vahendite toel. sellelt aluselt jagabki Merton eesmärkide saavutamise vahendid kaheks: seaduslikeks ja eesmärgile viivad vahendid.

Seaduslikus ja efektiivsus ei ole Mertoni teoorias vahendeid iseloomustavate tunnustena kokkulangevad. Pigem vastupidi, Merton näitab, *et reaalses ühiskonnas on väga suur osa inimestest jäetud ilma väärtustatud eesmärkide saavutamise legaalsetest vahenditest, mistõttu ollakse sunnitud kasutama vahendeid, mis viivad eesmärgile, kuid ei ole mitte alati seaduslikud.* Tasakaalu rikkumise eesmärkide ja vahendite sotsiaalse struktuuri faaside vahel ongi Mertoni teooria kontekstis käsitletav anoomiana.

Ka anoomia esineb Mertonil kahes tähenduses. esiteks on see ühiskonda iseloomustav seisund. Mertoni arvates on ühiskond anoomiline siis, kui sotsiaalse käitumise normatiivsed standardid on tugevasti kahjustunud või puuduvad üldse. Teiseks võib anoomiast rääkida isiku suhtes, kes on sotsiaalselt desorienteeritud, kaotanud sideme ühiskonnaga ning langenud stressi. On tähtis rõhutada, et antud juhul on tegemist mitte lihtsalt indiviidi teadvuse seisundiga, vaid grupielu (subkultuuri) objektiivse sotsiaalse karakteristikuga. Erinevalt Durkheimist, kes käsitas anoomiat sotsiaalse regulatsiooni puudumisena, ühiskonna suutmatusena integreerida inimesi teatavate põhiväärtuste ja ideaalide suhtes solidaarseks tervikuks, vaatleb Merton anoomiat kultuuri poolt inimesele seatud eesmärkide ning nende saavutamiseks pakutavate vahendite vahel.

Kuritegevust ühiskonnas seletab Merton ühiskonna edusümbolite ilmselge mittevastavusega nende saavutamise vahenditele suure osa elanikkonna jaoks. Väärtustatud edusümbolid muutuvad nendele inimestele kättesaadavaks vaid ebaseaduslike, kuid seda enam efektiivete vahenditega (korruptsioon, pettus, vägivald jne.). Mertoni üks reegleid kõlabki: *kriminaalne käitumine sageneb siis, kui ühiskonnas väärtustatud edusümbolid, mis peaksid olema kättesaadavad kõigile.*

Merton esitab viis sotsiaalselt heakskiidetud eesmärkidele ja vahenditele piiratud juurdepääsust tekitatud pingega kohanemismudelit. Ta ei arvanud, et igapähe, kel polnud juurdepääsu ühiskonna eesmärkidele, saab hälvik. Reaktsioon ehk kohanemise viis sõltub pigem indiviidi hoiakutest kultuuri eesmärkide ja nende saavutamise institutsiooniliste vahendite suhtes. Neid reaktsioone on mitu: aksepteeritakse vanu heakskiidetuid viise ühiskonna eesmärkide saavutamiseks, ehki need alati eesmärke ei saavuta.

Uued viisid kuidas ühiskondlike eesmärke saavutada ei näe nende saavutamiseks eriti palju seaduslike viise, seega leitakse uusi vahendeid edasijõudmiseks. eesmärke võib saavutada röövimise, kelmuse ja muude kriminaalsete tegude kaudu.

Anoomia seisund ei tulene niisiis ainuüksi ühiskonna struktuuri teisenemisprotsessidest. Anoomia seisund "taastoodab" omakorda anoomiat. Selles taastootmises on keskne osa sotsiaalsetel konstruktsioonidel, mis kujundavad sotsiaalset tegelikkust.

Siirdeühiskonna arenguraskused Eesti ühiskonnateadlaste poolt on pärvinud jätkuvat tähelepanu. Vähemalt kriitilis-analüütilist tähelepanu on meie ühiskonnateadlaste poolt pärvinud anoomia seisundi aspektid. Tõsiasi on: suunitlus "ilusa elu" mallidele nt. ajakirjanduses ei kaasa vahendite probleemi käsitamist.

Kontrolliteooriat, millega püütakse seletada paljusid kuritegusid, lähtub mõttest, et inimene on loomult "hea" ja et läheb vaja mingit põhjust, mis teeb temast kurjategija, "paha". Kontrolliteooria lähtekoht on vastupidine. Igas inimeses on võimalus "heaks" ja "pahaks". Kui tavaliselt kurjategijalt küsitakse, miks ta kuriteo sooritab, siis kontrolliteooria küsib, miks me ülejäänud, ei soorita kuritegusid. Ja sellele küsimusele vastab üks kontrolliteooria tuntumaid nimesi, ameeriklane Travis Hirsch "Teeksime, kui julgeksime".

Me kõik oleme loomult potentsiaalsed kurjategijad, kui d seadusevastaseid tegusid saadavad korda põhiliselt need, kes on vabad konventsionaalse ühiskonna inimsuheest ja institutsioonidest.

Kesksel kohal on perekond, kool, usulised rühmitused, naabrid jne. Inimesed, kellel ei ole sidet

nende institutsioonidega , viivad ellu meis kõigis oleva sunni sooritada hälbivaid tegusid. Kuritegevuse põhjus peitub seega selles , et puudub tegur , mis seda takistaks.

Kontrolliteooriat edasi arendav **T. Hirschi** ja M. **Gottfredsoni** kriminaalsele käitumisele analoogilise käitumise teooria juhib tähelepanu asjaolule, et inimesed on orienteeritud saavutama hüvesid „siinsamas, kohe ja praegu“. Nad ei mõtle ette oma tegude **kaugematele tagajärgedele**. Taoline suundumus on omane inimekäitumisele / tegutsemisele ning see (ühes puuduliku probleemide lahendamise oskusega) toimibki kuritegelikku käitumist toetavalt.

G. Sykesi ja D. Matza hinnangul seevastu ei erine kuritegevuseni jõudnud isikud nn korralikest kodanikest. Nende väärtushinnangudki on üldiselt üsna sarnased tavakodanike hinnangutega. Nende arvates võetakse kuritegelik omaks selle protsessi kaudu, mis kuritegevust õigustab. Taolist õigustamist nimetavad teooria autorid neutralisatsioonitehnikateks. Autorid eristavad viit neutralisatsioonitehnikat

- 1) vastutuse eitamine;
- 2) kahjutekitamise eitamine;
- 3) ohvri eitamine /alavääristamine
- 4) kohtumõistjate süüdimõistmine
- 5) Osutamine kõrgematele kohustustele. (Laine, M. , 1997:60)

III. Narkomüüjate sotsiaaldemograafilistest karakteristikutest

1) Kinnipeetav nr.1.

Kinnipeetav VS : **40 aastane**; keskharidusega; mustlanna; Venemaa kodanik; elukutset kinnipeetaval ei ole; invaliidsuspensionil; abielus; perekonnas 4 last, kaks lastest on alaealised, üks neist astmahaige – laps-invaliid.

Elukoht enne karistamist : Narva linn .

Süütegu: VS ühes abikaasaga anti kohtu alla süüdistuses, et nemad eelneva kokkuleppega omavahel tegutsedes grupis, ebaseaduslikult edaspidise müümise eesmärgil omandasid ja hoidsid oma korteris narkootilist ainet (heroiini 0,09 grammi), samuti grupis, omavahelise kokkuleppe alusel müüsid seda heroiini nimetatud korteris.

Isiklikult müüs VS tavaliselt kolm korda nädalas õhtuti heroiini kohalikele narkomaanidele kogustes 0,013 grammi.

Need VS teod on kvalifitseeritud kui narkootilise aine ebaseaduslik omamine, hoidmine ja narkootilise aine ebaseaduslik müümine isikute grupi poolt s.o **KrK §210 lg 2 alusel** karistatav kuritegu

Karistus: KrK § 210 alusel;

Karistusaeg: 4 aastat vangistust.

2) Kinnipeetav nr. 2

Kinnipeetav NT : **52** – aastane; kesk-eriharidusega; venelanna; määratlemata kodakondsusega.; töötanud sisekujundajana, vagunisaatjana, kosmeetikuna, müüjana; abielus, abikaasa töötab veterinaarina; 2 last- 30 aastane täiskasvanud **narkomaanist tütar** ja keskkoolis õppiv poeg.

Elukoht :Tallinn.

Süütegu: Müüs ca 5 aasta vältel korduvalt Tallinna erinevas paikades ebaseaduslikult eeluurimisel kindlaks tegemata isikutele edasiandmise eesmärgil suures koguses narkootilist ainet heroiini, amfetamiini ja metüülfentanüüli ning hoidis neid aineid oma kodus ning andis edasi teistele isikutele. Samuti esitas NT riigile valeandmeid, saamaks relvaluba. Kuriteokaaslased: 1) JB, kes samuti viibib Harku Vanglas ja 2) NT tütar VT, kes hiljuti vabanes Tallinna Vanglast, saades tingimisi karistuse.

Karistus: **KarS § 184 lg 2 p2** (korduvalt suures koguses, grupis, ebaseaduslikult narkootilise aine omamine ja valdamine ning edasiandmine isikute grupi poolt) ning **KarS §187** (alaealise kallutamine narkootilise ja psühhotroopse aine ja muu uimastava toimega aine tarvitamisele) alusel.

Karistusaeg: 3 aastat ja 5 kuud.

3) Kinnipeetav nr 3.

Kinnipeetav **SR:** 45- aastane; kesk- eriharidusega; venelanna; kodakondsus määratlemata; erialal töötanud ei ole ; töötanud kaevandustes koka ja laohoidjana; lahutatud; 2 täiskasvanud last ning 2 alaealist, ajutiselt lastekodus viibivat last

Elukoht : Sillamäe linn

Süütegu: SR müüs korduvalt Sillamäe linnas väikeses koguses amfetamiini kohalikele narkomaanidele. Omas ja hoidis ebaseaduslikult edasiandmise eesmärgil enda juures 0,305 grammi amfetamiini üksi;

Kohus kvalifitseeris süütegu kui väikeses koguses ebaseadusliku narkootilise aine käitlemist selle edasiandmise eesmärgil. SR on tunnistanud oma süüd täies ulatuses.

Karistus: KarS § 183 lg 2 p 3 alusel.

Karistusaeg: 2 aastat ja 8 kuud.

4) Kinnipeetav nr. 4.

Kinnipeetav **JB:** 49- aastane; keskharidusega; määratlemata kodakondsusega; venelanna; kindlat elukutset ei oma; töötanud aastaid merelaevanduses- puhvetipidajana kaubalaevadel ; viimati töötas kaubanduses; abielus, lapsi ei ole; abikaasa on töötav pensionär.

Elukoht : Tallinn

Süütegu: Omandas Tallinnas erinevates kohtades ebaseaduslikult eeluurimisel kindlaks tegemata isikutelt edasiandmise eesmärgil suures koguses narkootilist ainet (heroiini, amfetamiini, metüülamfetamiini), hoidis neid aineid oma kodus ning müüs edasi teistele isikutele. Peamiselt ostis ja müüs edasi narkootilisi aineid , mida sai oma kuriteokaaslaselt NT-lt; teiseks kaasosaliseks oli kinnipeetava NT tütar VT.

Karistus: KarS § 184 lg 2 p 2. alusel .

Karistusaeg: 3 aastat ja 5 kuud.

5) Kinnipeetav nr 5.

Kinnipeetav **NK:** 55- aastane; kõrgharidusega; venelanna ; Eesti Vabariigi kodakondsus; elukutse - ehitusökonomist, töötanud nii erialasel tööl kui ka kaubanduses; abielus; abikaasa on NK kuriteokaaslane ja kannab vabaduskaotusliku karistust Ämari vanglas; 2 täiskasvanud tüdruku. Elukoht: Pärnu linn.

Süütegu: Kohus tuvastas, et NK koos oma abikaasaga nii üksi kui ka grupis, ca 5 aasta vältel ebaseaduslikult omandasid , hoidsid edasiandmise eesmärgil ning andsid vähemalt teist korda

erinevatele isikutele üle suures koguses narkootilist ainet. Kohtus leidis tõendamist, et kõrgema haridusega soliidses eas abielupaar teadlikult ja tahtlikult tegeles narkootikumide hoidmise ja müügiga. Müüdnud narkootikumide kogused on mõõdetavad kilogrammides. Tõendamist leidis ka müük noortele: osa NK ja tema abikaasa klientidest moodustasid noored naised, kellel olid väikesed lapsed ja keda NK ka isiklikult prostituutidena klientidele vahendas. Loomulikult sai NK iga intiimteenuse pealt kasu; intiimteenuste osutamise otstarbel oli üüritud Pärnu **linnas** ka korter. Intiimteenuse osutamise korraldamiseks **maakonnas** tegelesid nii NK kui ka tema abikaasa isiklikult prostituutide eskortimisega.

NK lõi teadlikult olukorra kus temalt narkootikume ostnud naised sattusid sõltuvusse nii narkootikumidest kui ka võlasuhtest, kiirendades sellega nende naiste füüsilist kui ka moraalselt allakäiku.

Samuti esitati NK-le ja tema abikaasale süüdistus selles, et nemad vahendasid vähemalt 50 korral prostitutsiooni, viies prostituudid seksteenuste osutamiseks tellijate juurde Pärnu linnas ja maakonnas tuvastamata kohtadesse oma isikliku sõiduautoga BMW. Tuvastatud andmetel sai NK vahendajana seksteenuse eest tasu poole hinnast s.o 250 krooni.

Narkootilistest ainetest mida müüs NK, oli põhiliseks amfetamiin. Kogus oli 0,5 grammi ,mida müüdi hinnaga 200- 300 krooni. NK ei tunnistanud ennast kohtus süüdi üheski talle esitatud süüdistuses

Karistus: § 184 lg.2 alusel

Karistusaeg: 4.a ja 5 kuud vangistust

6) Kinnipeetav nr. 6

Kinnipeetav SN : 42 aastane, kesk-eriharidusega, venelanna, kodakondsus määratlemata. Töötanud teenindus-ja kaubandussfääris; vahetult enne vahistamist ei töötanud; vallaline; elas koos elukaaslasega, kes oli ka kuriteokaasosaline ning kes käesoleval ajal kannab karistust Murru vanglas.

Elukoht : Tallinn.

Süütegu: SN anti kohtu alla süüdistatune selles, et omas korduvalt suures koguses üle 1 grammi amfetamiini ja hoidis seda koos kuriteokaaslasega nende ühises elukohas. Koos elukaaslasega pakiti narkootilist ainet ja müüdi seda eeluurimisel tuvastamata isikutele kogustes: 3,07, 1.79, 11,6 ja 3,07 grammi.

Karistus : SN pani toime seega KarS § 184 lg 2 järgi sätestatud kuriteo(narkootilise aine suures koguses ebaseaduslik omamine isikute grupi poolt, edasiandmise eesmärgil). SN tunnistab täielikult oma süüd ja nõustus lihtmenetlusega.

Karistusaeg: 4 aastat

7) Kinnipeetav nr. 7

Kinnipeetav **KP**: 32 aastane; eestlanna; põhiharidus; Eesti Vabariigi kodanik; elukutset ei oma; töötanud lasteaias, sööklas, müüjana; lahutatud; 2 alaealist last; lapsi kasvatab käesoleval ajal laste isapoolne vanaema ning ka laste isa.

Elukoht : Tallinn.

Süütegu: Omas suures koguses s.o üle 1 grammi narkootilist ainet amfetamiini, mariuhaanat ja hašišit, mida hoidis enda juures kodus ning müüs korduvalt suurtes kogustes mitmetele isikutele. Kogused: 7,27 g, 0,44 g, 0,25 grammi.

KP tunnistas ennast süüdi temale esitatud süüdistustes täielikult süüdi ja nõustus kohtu lihtmenetlusega.

Karistus: KarS §184 lg 2 narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik omamine ja käitlemine

Karistusaeg: 4 aastat ja 6 kuud vangistust.

Seniõeldut aitab kokku võtta alljärgnev tabel .

Tabel. 3.1 Narkomüüjate sotsiaal- demograafilised karakteristikutest.

	<i>Narva</i>	<i>Tallinn</i>	<i>Sillamäe</i>	<i>Tallinn</i>	<i>Pärnu</i>	<i>Tallinn</i>	<i>Tallinn</i>
nr	1	2	3	4	5	6	7
vanus	40	52	45	49	55	42	32
rahvus	mustlane	venelane	venelane	venelane	venelane	venelane	eestlane
haridus	põhi	kesk-eri	kesk-eri	kesk	kõrg	kesk-eri	põhi
kodakondsus	Venemaa.	määratlemata	määratlemata	määratlemata	Eesti Vabariik	määratlemata	Eesti Vabariik
perek. seis	abielus	abielus	lahutatud	abielus	abielus	vabaabielu	lahutatud
laste arv	4	2	4	-	2	-	2
alaealiste laste arv	2	1	2	-	-	-	2
elukutse	-	+	+	-	+	+	-
Töötamiskogemus	-	+	+	+	+	+	+
Töötamine vahetult enne vahistamist	-	+	-	+	+/?	-	+

Nagu nähtub tabelis toodud andmetest, on vaadeldud mitterarkomaanidest narkomüüjad **üldreeglina** 40 aastased ja vanemad naised; ainult **üks** kinnipeetavatest oli oluliselt noorem (32 aastane). Süüdimõistetud narkodiileri **haridulik staatus** varieerub põhiharidusest (nr. 1 ja nr. 7) kõrghariduseni (nr 5). Enamikul neist on kesk-eri või keskharidus; **keskharidus/kutsekeskharidus** oli seadusandlikus korras kehtestatud ja sellisena **kohustuslik hariduslik miinimum** kuni 1991. aastani kogu endise NL aladel. **Professionaalne staatus:** 4 isikut omas (juba nende hariduslikust staatuses johtuvalt) elukutset. Kolmel kinnipeetaval (nr. 1; nr 7- põhiharidusega; nr. 6 keskharidus) kindlat elukutset ei olnud. Kinnipeetava nr. 1 elatusallikaks oli enne vahistamist invaliidsuspension. **Töökogemus** oli kõigil kinnipeetavatel välja arvatud invaliidsuspensionil olnu, nelja lapse ema nr.1. Viimasele andis elatistliku koduse majapidamise saaduste realiseerimisest saadud lisatulu. Vahetult enne vahistamist ei töötanud kinnipeetavad nr. 3 ja nr. 6; kinnipeetava nr. 5 väidetav töötamine enne vahistamist on kaheldava iseloomuga. (Kas prostituutide vahendamine ja eskortimine on töö? Kummatigi aga oli just taoline „äri“ ühe temale kuulunud firma põhitegevuseks) Kaks kinnipeetavat- nr. 3 ja nr 7- olid lahutatud; vaid kahel kinnipeetavatest (nr. 4 ja nr. 6) ei olnud lapsi; ülejäänutel oli 2- 4 last.

Ainult kolm kinnipeetavat omasid kodakondsust, ülejäänute **kodakondsus oli määratlemata** . Kõige enam on kinnipeetavate grupis esindatud tallinlased (4 isikut); Ida- Virumaa on sedakorda esindatud vaid 2 isikuga ning Pärnu vaid ühe narkodiileriga.

IV. Narkomüüjate elukäigulisest taustast ja konkreetsetest asjaoludest kuritegelikule teele sattumisel.

4.1 narkomüüjate elukäigulisest taustast.

Kinnipeetav nr. 1 on sündinud ja kasvanud Ida-Virumaal . Tema isa suri kui tüdruk oli 5 aastane. Ema kasvatas (õdede ja vendade toel) 3 õde- venda. Ja nii oligi kui SV oli lõpetamas põhikooli, tuli tal jääda koju abiks emale. Ema töötas Kreenholmi Manufaktuuris kangruna ning käis vahetustega tööl. Kogu tuli jääda eelkõige sellepärast ,et vaja oli töötada ka koduses majapidamises, mille (juurvili, loomapidamise produktid) saadused kulusid oma pere tarbeks.

SV abiellus, tal sündisid lapsed, ning nii oli ta koduperenaine, kes sai invaliidsuspensiooni(astma). Abikaasa käis tööl ning oli samuti tegev kodumajapidamises. Kinnipeetava sõnul ei olnud temal, tema emal ega ka mitte abikaasal varem vähimatki kokkupuudet ega konflikti miilitsaga/politseiga. Probleeme oli ema venna (onu) peres, kus narkootikumide „ajastu“ tõi kaasa palju „õnnetusi“. Kõigepealt alustasid narkootikumide tarbimisega tema mõlemad onupojad. Mõlemad neist nakatusid ka HIV- viirusesse. Et ressursse narkotarbimiseks kippus nappima , siis hakkasid noormehed mõlemad tegelema ulatusliku narkoäriaga , kaasates sellesse ka oma vanemad. Lõpptulemusel kandis terve onu pere karistust vanglas (ema, onu ja mõlemad pojad). Nüüd olevat nad vabaduses, aga onu suri kohe pärast vangistust.

Narkomüüki kaasati eelkõige kinnipeetava ema ,kes kandis ära (suhteliselt lühiajalise) oma karistuse Harku Vanglas. Kinnipeetava ema omakorda organiseeris „narkomüügi“ oma kodus. Kinnipeetava abikaasa ja kinnipeetav ise said esialgu tingimisi karistada . Abikaasa karistus sellega esialgu piirduski kuid, et SV noorim laps oli väga haige(kinnipeetava sõnutsi), siis jättis ta täitmata kriminaalhoolduse poolt seatud kontrollnõuded (kohtumised kriminaalhooldajaga) ning kohus mõistis SV kandma reaalselt vanglakaristust.

Kinnipeetav nr.2 on sündinud ja kasvanud Tallinnas , lõpetanud siin keskkooli ja hiljem raudteetehnikumi. Töötanud N. Liidu aegadel „Estonia“ rongis vagunisaatjate brigadirina. Oma loomaarstist tulevase abikaasaga tutvus ,kui too rongiga Eestisse sõitis. Abikaasa tuli Eestisse elama ja töötas aastaid ühes Tallinna toiduainete tööstuse ettevõttes loomaarstina. Neil on kaks last – täiskasvanud tütar ja keskkoolis edukalt õppiv poeg. Kui „laulvale revolutsioonile“ järgnes ettevõttes laialdane koondamine, siis kaotas abikaasa töö. Seejärel hakkas ta tööle FIE- na.

Harjumuspärasest tööst ja lississetulekust (põhines äril – Moskvas ostetud defitsiitsete kaupade müümine tuttavatele väikese teenustasu eest ja Tallinnas poelettidel olnud Moskvalaste jaoks defitsiitse kauba nt. „Vana-Tallinn“ likööri müümine samuti teenustasu eest.). Varsti jäi ilma ka NT oma tööst kui vähendati rongide arvu ja töötajana eelistati näha „noori ja atraktiivseid“ vagunisaatjaid. NT proovis kätt põllumajandustoodangu kokkuostu ja müümisega. See olevat olnud äärmiselt raske periood- tuli palju (igasuguse ilma ja teoludega) sõita, osta kokku taludest toodang ja siis see võimalikult kasulikult edasi müüa turul. Mitmeid aastaid ta nii FIE- na rabeleski, kuid tundis, et selle töö jaoks jäävat tal jõudu puudu „kas oskustest või õnnest“. Seepärast siirdus NT tööle kaubandusse.

Mis puudutab narkootikume, siis kinnipeetava sõnutsi olevat kodus „see jama“ saanud alguse seoses tütre abiellumisest narkomaaniga. Tema sõnutsi ei olevat ta selle „äri“ ise kuigivõrd tõsiselt tegelenud see olevat olnud rohkem last ootava vangistusest tingimisi vabastatud tütre tegevus. Aga ta ei eita, et on olnud juhtumeid, kus narkootikume müüs ka tema, aga, et tütar on rase, siis olevat ta suure osa tütre episoodidest enese peale võtnud.

Kinnipeetav nr.3, SR lõpetas küll tehnikumi keemikuna, kuid sellist tööd ei olevat ta kunagi teinud. Tal on neli last. Oma abikaasat, varem korduvalt kriminaalkorras karistatud isikust, on ta lahutanud pärast viimast vanglast vabanemist. Et abikaasa oli korduvalt viibinud kinnipidamisasutustes, siis tuli SR- il üksinda kasvatada oma nelja last. Vanem poeg on narkomaan, heroiniisõltlane, kes on korduvalt viibinud võõrutusravil ning kes ikka ja jälle „nõela otsa“ tagasi on pöördunud. Poeg on kinnipeetavale tekitanud hulgaliselt probleeme – nii psühholoogilisi kui ka majanduslikke. Oma kaks nooremat last viis kinnipeetav ise turvakodusse siis, kui ta kaotas kommunaalvõlgade tõttu elamispinna. Ta oli ilma jäänud ka tööst ning siis ta suunas lapsed turvakodust lastekodusse. Lastel ei ole läinud hästi (probleeme on õppeedukuse ja käitumisega), emalt on vanemliku õigused (suutmatuse tõttu leida tööd ja eluaset) ära võetud.

Kinnipeetav müüs narkootikume väikestes kogustes. Ise ta neid tarvitanud kunagi ei ole. Kinnipeetaval enesel pole kunagi varem (enne narkootikumide müümist) politseiga probleeme olnud. Oma sõnutsi on ta oma abikaasa ja vanema poja probleeme pidanud pidevalt lahendama- ja ta on neile probleemidele „ikka ja jälle alla jäänud“. Temaga suhtlemisel on täheldatav eluraskustele alla jäänud inimese rõõmutu, lootusetusest kantud tõsidus.

Kinnipeetav nr. 4 on sündinud ühes endises kesk-aasia Liiduvabariigis. Ta on kasvanud suurperes, kus oli ühtekokku 11 õde ja venda. Et tema vendi ja teda oli alati „tõmmanud“ veed, siis ta pärast keskkooli lõpetamist sõitis Eestisse ning sai töökoha laevale, kus töötas aastaid puhvetipidajana.

Merel tutvus ta ka oma tulevase abikaasaga. Lapsi neil ei ole. Pärast „laulvat revolutsiooni“ tekkis laevadel töötanud inimestel palju probleeme. Nii oli neilgi. Abikaasa leidis tööd lihttöolisena ühes merega seotud ettevõttes, kinnipeetav leidis tööd kaubanduses. Abikaasa on nüüdseks „töötav pensionär“ Merel oli teeninud hästi „maal“ oli aga üldse raske tööd leida, tasuvast tööst rääkimata. „Merel“ teeninule olid alati lisaks saadud „boonid“. Taoliste „boonide“ eest oli välismaa sadamates maal käies osta välismaa kaupu (ja siin neid edasi müüa), oli olemas Tallinnas spetsiaalne pood meremeestele, kust samuti võis „boonide“ eest soovitud kaupu osta. Miilitsa ega politseiga ei olnud kinnipeetaval varem vähimatki kokkupuudet, samuti ei olevat ka neid tema õdedel ja vendadel, kes elavad nüüd erinevates riikides. Tallinnas elab kinnipeetaval vaid üks õde.

Kinnipeetav nr. 5 rõhutab korduvalt, et erineb kõikidest teistest kinnipeetavatest selle poolest, et tal on kõrgharidus, et ta on töötanud aastaid linnavalitsuses ja muudel prestiižikates asutustes. Ta rõhutab, et ta on alati „luksuslikult elanud“ – kui ta kõrgkooli lõpetas, olevat ta Venemaal elanud, vanemad ostnud talle auto, sest „korterit hankis abikaasa“. Ta annab igal võimalikul juhul mõista, et tema pole „mingi õnnetu narkarist pätiplika“, kes poodidest kaupa või inimestelt rahakotte on varastanud. Oma kuritegu ta eitab. Intervjuuski on ta nõus osalema, et veelkord tõestada, et ta on „süütu“. Temal ega tema abikaasal ei olevat kunagi olnud tegu kohtuga (ehki abikaasat karistati 1987 aastal sotsialistliku omandi riisumise eest, ning kandis ka vanglakaristust). Kinnipeetava sõnutsi õpivad tema kaks tüdruku kõrgkoolis- kinnipeetava sõnutsi tasulises. Tegelikult õpivad kinnipeetava tüdrukid riiklikus kõrgkoolis- ainult et erakõrgkool näib kinnipeetavale rohkem „prestiižne“ olevat. Järjepidevalt märgib kinnipeetav, et tüdrukid õpivad ainult „suurepärastele“ hinnetele, et nad käisid muusikakoolis, tantsimas, tegelesid kunstiloominguga. Enne vahistamist olevat kinnipeetav olnud firmaomanik. Firma olevat tema sõnutsi tegelenud ehitusega. Sellest millega „firma“ tegelikult tegeles eelistab kinnipeetav vaikida. Ikka ja jälle toonitab kinnipeetav, „et ta on süütu“, et „kohtunikud uskusid narkomaanide valetunnistusi“ jne.

Kinnipeetav nr. 6 sündis väikeses Eestimaa alevis. Hiljem tuli pere Tallinnasse, siin lõpetas keskkooli, hiljem tehnikumi. Töötas suures elektroonika ettevõttes, mille sisulisel likvideerimisel oli tal raske enesele tööd leida. Nii ta töötaski mitteametlikult „peremehe“ juures, käis väiksemates linnades müümas kaupa – „võttis hommikul kaubakotid kaasa ja sõitis rongiga jaama X, kus jaamahoone taga väljakul oli tema müügikiosk „kohapeale kaupu jätta ei julgenud- kartsin, et kaup varastatakse“. Kinnipeetava elukaaslane oli enam kui 15 aastat tagasi vangis olnud. Kui pärast tutvumist „parandas ennast“ ning nii ei olnud tal kogu nende kooselu jooksul politseiga vähimatki probleeme olnud. Abikaasa töötas ehitusel.

Kinnipeetav nr. 7 sündis Tallinnas materiaalselt vähekindlustatud perekonnas- ema tegi rasket füüsilist tööd , isa oli sageli vangis . Vangis oli/on ka kinnipeetava vend. Õppimine kinnipeetaval eriti hästi ei läinud. Liiatigi narriti teda koolis, sest tal ei olnud ei ilusaid riideid ega piisavalt taskuraha. Ta isegi vahetas kooli , sest ei talunud seal pidevat narrimist ja mõnitamist. „Narriti ja mõnitati“ , sest ta elas sellises linnaosas , kus suur osa elanikest olid hästikindlustatud ja võisid oma lastele palju lubada.

Põhikooli lõpetamise järel läks ta tööle – töötas lasteaias , hiljem kaubanduses. Abiellus. Perre sündisid kaks poissi . Tema abikaasal enesel ei olnud kriminaalset minevikku ,küll oli tal aga kriminaalse taustaga sõpru kellega koos ta olevat pidevalt joonud. Joomisel olevat abikaasa muutunud vägivaldseks , peksnud kinnipeetavat (siiani kannatab ta peksmise tagajärjel tõsiste peavalude all) ja olnud jõhker ka laste suhtes. Nad olid ostnud (abikaasa sõprade laenu toel) enesele väikese elamise. Hiljem ,kui nad olid abikaasa jõhkrusest johtuvalt lahku läinud , ilmusid tema juurde eks-abikaasa sõbrad. Nende väidetel olevat abikaasa sõpradele võlgu , sellest olevat alguse saanud kinnipeetav probleemid.

4.2 Konkreetsetest asjaoludest kuritegelikule teele asumisel.

Kinnipeetava nr 1 sõnutsi ei olevat ta tegelikult narkomüügiga ise tegelenud . Olevat olnud nii, et kui ema parasjagu kodus polnud, olevat ta soovinud, et väimees või tütar annaksid kauba edasi neile tema klientidele, kes sellele järele tulid. Kust narkootikumid emani jõudsid seda kinnipeetav väitis end mitte teadvat „mul oli niigi pidevalt käed tööd täis „ Ometigi arvab ta , et sellesse ebameeldivasse loosse olevat segatud onu pere – eelkõige onupojad. Võib arvata , et teadmine, et ema on“ vana ja haige vanainimene“ kes ei elaks pikka karistust üle. Võis toimida asjaolu, et , võtmaks osaliselt ema poolt sooritatud narkomüügi episoodi enese peale. Muuhulgas kinnitab taolist arvamust ka kriminaalhooldusametnikult (kinnipeetav esitas avalduse, ennetähtaegseks tingimisi vabanemiseks) saadud õiendi, kus muuhulgas näidati, et „ kinnipeetava vabanemine aitab ära hoida- nii paradoksaalselt kui ka see ei tundu- tema ema võimalikku naasmist narkomüügi juurde“.

Kinnipeetav nr 2 puhul toimivad eelmise juhtumiga sarnased asjaolud. Kinnipeetav NT väitis end ise narkomüügiga otseselt mittetegelenud olevat. Toimikut analüüsides jääb aga ometigi mulje, et siin ei ole tegu pelgalt „tütre süütegude enda peale võtmisega“. Kinnipeetava tütar oli narkomaanist narkodiiler . Nimelt narkodiilerina kaasas ta ka ema oma „ärisse“. Kust kinnipeetav narkootikume sai? „Tütre käest“ , „Aga kust sai neid tütar“ ?- „Seda ma ei tea aga ta hoidis neid minu teadmata

minu korteris“, -, kas te mõtlesite ka sellele, millised tagajärgi toob narkootikumide müümine kaasa narkomaanidele, nende perele, Teile enesele“? - „Ma ei ole selliseid mõtteid eriti mõelnud, võib-olla paar korda. Raha oli vaja. Seda, mida narkomaania tähendab, näen ma oma lapse ja tema abikaasa elude näitel väga hästi. Aga kui see „koledus“ meile juba järele on jõudnud, siis leidub ka inimesi kes on nõus müüma. Ma ei mõelnud mingitele tagajärgedele – tahtsin aidata oma tütart. Ja raha oli vaja, et teda aidata. Tal olid mingid koletud võlad. Temal ja väimehel. Nad ei suutnud müüa- nad olid- nagu väljendatakse- süsteemis“.

Kinnipeetav nr 3 olevat narkootikume müünud, et „enesel hing sees hoida“, et oma tuttavate juurde end „ööbima paludes mitte tühjade kätega minna“. „Raha oli vaja, süüa oli vaja“. Narkootikume sai ta müügiks „ühe kohaliku „käest. Müüs noortele, hakkas kujunema oma klientuur, aga „pandi kinni“. „Kas narkomaanist vanema poja käekäik ei pannud mõtlema selle üle, et narkootikume müües aitab ta kaasa sellele, et teistegi noorte inimeste elud kisuvad samamoodi kiiva, nagu ta poja elukäik“? - „Narkootikume ei olevat kinnipeetav müünud mitte algajatele, vaid staažikatele“. „Ei oleks müünud mina, oleks seda teinud keegi teine“. Meie kandis pole inimestel eriti tööd – ja ollakse rõõmsad, kui on võimalus teenida, „Aga Silmet“, Muud töökohad“? „Kellele on vaja inimest, kes õigupoolest ei ole oma erialal töötanud, kes on liiga vana, et midagi uut õppida ja kes ei ole ka enam nii noor, et tööandja temas huvitatud oleks. Minusuguseid inimesi on meie kandis palju. Igaüks otsib võimalust, et teenida, et toitu osta, et näljast mitte nõrkeda“.

Kinnipeetava nr 4 väitel oli ta hakanud narkootikumide müügiga tegelema, „et mitte igat senti lugeda ja mitte tunda pidevat hirmu homse ees“. „Aga abikaasa ju töötab, on töötav pensionär?“ „Jah aga ei ole ju keegi siin kindel, kas homme tööd on või ei ole“. Minul ka ei olnud, mingi raha peab ju ikka olema. Arsti juures käimine on tänapäeval kallid. Aga abikaasal on pidevalt tervisega probleeme“. „Narkootikume sain? Ühe tuttava narkodiileri käest. Kust tema seda võttis, seda ma ei tea. Niisugustes asjades ei tohi olla uudishimulik.“

„Aga tagajärjed? Nendele te ei mõelnud? Ausalt öelda, ma ei uskunud, et ma nende väikeste kogustega, mida ma müün, üldse karistuse pälvin. Üldse ma nagu ei mõelnudki, et see müümine võiks tõepoolest kuritegu olla. Noh, nõukogude ajal tulid merelt ja müüsin ka asju. Siis nimetati seda spekulatsiooniks. Selle eest olid ka karistused ette nähtud. Aga kes inimesega, kes müüs ära mõned joped või saapad?“ „Aga narkootikumide mõju peale te ei mõelnud?“ - Ausalt öelda ei. Eks me siin nüüd neid narkomaane näen ja kuulen; kuulen nende juttu ja saan aru küll, mis teevad inimesega narkootikumid. „Äris“ polnud aega süveneda- põhiline oli „ära müüa“ ja seda ilma probleemideta“.

Kinnipeetava nr 5 sõnusti pole tema kunagi narkootikume müünud- ta isegi ei olevat Harku Vanglasse saabumiseni teadnud , mis narkootikumid on. Üldse ei olevat ta milleski süüdi , kohus olevat eksinud. „Aga abikaasa ?“ Tema ei olevat teadnud , et abikaasa neid müüb. Ja kohtus olevat ka abikaasa ütelnud, et tema ei teadvat , mis on narkootikumid.

Kinnipeetava nr 6 sõnusti olevat ta narkomüügi juurde sattunud sellepärast, et hommikul oma kottidega tööle rutates olevat ta komistanud ja kukkunud ning murdnud oma luud. Esmaabi korras olevat teda küll opereeritud, kuid äärmiselt ebaõnnestunult. Uus operatsioon eeldanuks haiguskindlustust, mitteametlikult töötanud inimesena tal seda kindlustust ei olnud – peremees aga ei tahtnud võimalikust aitamisest kuuldagi „Sina ise oled loll, et kukkusid ja veel lollim . et kohe arstidele ei ütelnud , et nad halva töö tegid. Miks ma pean sinu lolli eest maksma?. Valud olid hullud. Ja siis ütles ühel päeval elukaaslane, et ta oli küll püüdnud sõpradelt raha laenata, aga kellelgi ei olevat taolist summat olemas. Aga siis oli üks tema tuttavatest maininud, et teadvat üht võimalust raha teha. Aga sellega olevat nii, et kui elukaaslane sellest võimalusest kuulda tahab ,siis olevat ta sellest teada saamisel lauskohustatud nõustuma. Elukaaslane olevat veel nalja teinud, et „panga röövimiseks“ ja „kotijooksuks“ olevat ta liiga vana ning üldse eelistavat ta lotovõitu või rahateenimist. Tuttav olevat seepeale kostnud, et tegu olevat teenimisvõimalusega, ning rääkinud narkootikumide müügist . Tegu olevat suhteliselt ohutu narkootikumiga- amfetamiin, mitte aga heroiiniga. Arutasime siis kahekesi seda kodus. No jah kaks kuud saime tegutseda , siis olime mõlemad politseis ja vanglas ka. Aga mida teha? Operatsioonile ei jõudnudki – niisugust raha me kokku ei saanud. Pealegi olin mina nüüd juba ilma tööta- peremees oli juba siis kui kukkusin mulle asendaja leidnud ning minust ei tahtnud ta enam midagi kuulda „,

„Kust narkootikume saime? „Ausalt öeldes , ma arvan, et tolle elukaaslase tuttava käest. Ma kord küsisin, aga ta ütles mulle midagi sellist, et „mida vähem tead seda parem. Eks ta nii vist oligi“ Tagajärjed? Mulle tehti selgeks , et ei ole nagu heroiin. Ma neid „süsteemis“ narkosõltlasi ikka nägin Balti jaama ümbruses liikumas, kui töölt tulin. Ja meie kandis elas ka neid üksjagu- seda ma eriti ei teadnud. Ega me eriti ei uskunud ka. Ja ma ei uskunud ka seda , et mind siia vangimajja see sama asi toob“.

Kinnipeetav nr 7 „Jah, mu abikaasa vanad sõbrad ütlesid, et ta on neile võlgu ja , et kui ta võlgu ära ei maksa, siis nad viivad ta Männiku karjääri ja minu tõstavad koos lastega välja . Ehmatasin sellest jutust kõvasti ära. Olgu ,ta on mind peksnud ja piinanud, aga „Männiku karjäärid“ mõjusid ikka väga pahasti. Kartsin ka väljatõstmist. Sel ajal sain oma emaga ka väga halvasti läbi ja mul minna polnud kuhugi. Ämma juurde ? Ämm oleks mu vastu võtnud küll, aga probleem on selles, et

kartsin oma meest. Ja veel too „Männiku karjäär“. Nad ikka tükk aega uurisid mind ja ütlesid siis, et pakuvad mulle kompromissi, et kui nõustun narkootikume müüma, siis saan oma võlad tagasi teenitud. Olin nõus see tundus mulle tõepoolest võimaliku väljapääsuna kujunenud olukorrast. Noh müüsin siis, diilerdasin. Aga ühel laupäeva hommikul oli politsei ukse taga. Mind viidi arestimajja, sealt patareisse. Kohtus sain tingimisi karistada. Polnud ma ju varem mitte midagi kriminaalset korda saatnud. Ilmselt mõjus ka see, et poisid olid veel nii väikesed. Ja see, et ma ei keerutanud ega vassinud.

Tulin vanglast välja kui need „tööandjad“ olid mul uuesti ukse taga- tagugu ma kinni see summa mille ma oleksin saanud selle koguse müügist, mis „pollarid“ ära võtsid. Ja jälle samad ähvardused. Jälle loll, nõustusin. Ja nüüd olen siin. Ongi kogu lugu“. „Ei ma ei mõtelnud tagajärgedele. Enamus narkomüüjatest ei mõtle. Mina mõtlesin ainult „Männiku karjäärile“ ja sellest väljatõstmisest korterist. Ongi kõik millele ma mõelda suutsin“.

Nagu näha on kõik eelpooltoodud narkodiilerid elanud enne narkomüüki seaduskuulekat elu. Nad ei ole teinud tegusid ega käitunud viisil, mis oleks nad viinud varem politsei huviorbiiti. Ka ei ole nad olnud karistatud väärtegede eest. Ükski valimisse kuulunud narkodiileritest ei kasutanud ise narkootikume ning ei olnud neid isegi mitte proovinud. Neil ei olnud ka probleeme alkoholiga. Kindlasti ei ole nad tööpõlgurid – praktiliselt kõik küsitletud olid peale kooli lõpetamist käinud tööl, kas siis ametlikult või mitteametlikult; erandiks on nelja lapse ema, kes on töövõimetuspensionil aga kes oli tegev kodus majapidamises. Ainult nr 1 ja nr. 7 haridus staatus piirdus vaid põhiharidusega. Kinnipeetav nr. 1 väitel oleks ta meelsasti jätkanud õpinguid keskkoolis, sest õppimine meeldis talle ning ta oli olnud „üle keskmise õpilane“. Perekondlikud olud (üksi lapsi kasvatav ema) ning kultuuritraditsioonid („meil mustlastel on kombeks võimalikult vara abielluda“) olid katkestanud tema hariduskäigu. Kinnipeetaval nr. 7 oli koolis õpperaskusi, kuid põhikooli oli temagi lõpetanud.

Kinnipeetavad nr. 2, nr.3, nr.4, nr.5, nr.6 olid pärast Eesti kui siirdeühiskonnas aset leidnud muutuste käigus kõik kaotanud harjumuspärase ning „omaks“ saanud töö. Koondamistele järgnenud perioodidel olid nad ilmutanud enamat (nr.2, nr 5) või vähemat (nr.3, nr. 4, nr. 6) ettevõtlikust hoidmaks harjumuspärasest elustandardist (nr.2, nr.4, nr 5) või olid leppinud mitteametliku töötamisega (nr. 5, nr 3) ja elustandardi langemisega. Ainult kaks küsitletuist (nr 3) oli vahetult enne vahistamist töötanud. Kinnipeetav (nr 6) tulenevalt töö õnnetusest johtunud traumast. Kinnipeetav nr 3 oli „elule alla jäänud“ ja olnud töötaja juba pikemat aega.

Valimisse kuulunud kinnipeetavad nr.1, nr.2, nr 4, nr 5 ja nr. 6 on elanud pika- ajalist pereelu (abikaasa, elukaaslane). Ainult kinnipeetavad nr 3 ja nr. 7 olid oma abielu lahutanud (mõlemal juhul johtus lahutus oma abikaasa vägivaldsuses). Erandiks kinnipeetavad nr.4 ja nr. 6 kes ei olnud laste emad.

Kinnipeetava nr. 4 lähedastest ei olnud keegi varem seotud kriminaalse tegevusega. Nii oli ka kinnipeetava nr. 2 puhul , kuni ta tütar oli abiellunud narkomaaniga. Kinnipeetav nr. 3 oli küll olnud abielus korduvalt kriminaalkorras karistatud mehega; oma abielu oli ta lahutanud ning seni kuni ta oma poeg ei sidunud ennast narkootikumidega , oli ta olnud suutlik eluraskustele mitte alla andma ja oma eluga seaduskuulekalt toime tulema . Kinnipeetava nr. 6 abikaasa oli küll olnud kriminaalkorras karistatud , kuid oli pikkade aastate vältel elanud seaduskuulekalt ning praktiliselt vältinud suhtlemist „vanade tuttavatega“ vanglapäevilt. Eks kinnipeetavate nr. 1 ja nr.7 tuttavate ja lähedaste seas oli kriminaalse taustaga inimesi, kui aga pika aja vältel ei toiminud iseloomuliku asjaoluna küsitletute pöördumisel kuritegelikule teele. Mis puudutab kinnipeetavat nr. 5 , siis tema abikaasa oli oma varasema „äritegevuse“ tõttu kohtulikult karistatud. Niisiis: enamik küsitletud naistest oli ühiskonna siirdeperioodiga kaasnenud muutustes minetanud oma harjumuspärase ja omaseks saanud ning majandusliku toimetuleku ning head elustandardit võimaldanud töökohad. (nr. 2, 3, 4, 5, 6) olid latentsed sidemed kriminaalse maailmaga (nr. 1, nr. 3, nr. 5, nr 6, nr. 7) mis tavapärasel elusel ei olnud neid kallutanud kriminaalsele teele, mis sai aga otsustavaks motiiviks/asjaoluks ühe või teise küsitletu lülitamisel diilerina narkokaubandusse? Kinnipeetava nr. 1 puhul on olemuselt otsustavaks teguriks ühelt poolt tema „kogukondlikkus“ (lähisugulaste palvetele ei tohi keeldumisega vastata) ning kuuletumine suguvõsa vanemate liikmete nõudmistele /palvetele . Teisalt ei saa ka välistada võimalust , et kinnipeetav püüdis tõepoolest võimalust mööda säästa oma ema aidades teda ning võttis osa episoodidest enese kanda. Viimane asjaolu leidis kinnitust ka kriminaalhooldusosakonna ametniku õiendis. Kinnipeetavate nr. 2 ja nr. 4 puhul võib kõnelda eelkõige sellisest motiivist nagu teatava elustandardi hoidmine. „Defitsiidiajastul“ oli neil olemas „odavalt ostmise, kallilt müümise“ s.o äritsemise kogemus. Taoline (pisi) äritsemine tagas neile toona piisavalt kõrge elustandardi . See, et nad oma taolises (ametlikult keelatud) tegevuses ei olnud kordagi õiguskaitse organite tähelepanu alla sattunud, andis neile subjektiivse karistamatuse tunde alustamiseks narkootikumide müüki.

Ilmselt on „müügiartikli“ valik seotud suuresti kinnipeetava nr.2 narkomaanist- narkodiilerist tütre ja väimehe seotusega narkoringkondadega. Kinnipeetava nr. 4 toimiku põhjal on just viimane olnud oma töökaaslase (kinnipeetav nr.2) põhiline „äripartner“. Kes ja kuivõrd oli kinnipeetava nr.2 tegevus narkodiilerina seotud sooviga „tütart aidata“ on siinkohal raske otsustada. Kinnipeetav nr. 5

tegevus narkomüügis ei ole ainsana küsitletute seast hinnatav pelga „diilerlusena“. Ilmselt on siinkohal tegu abikaasade loodud organiseeritud (suhteliselt sõltumatu) grupiga, kuhu olid kaasatud nii narkomaanidest narkodiilerid kui ka narkomaanidest prostituudid, keda abikaasad vahendasid klientidele. Et kinnipeetava nr. 5 abikaasa on ka varem olnud kohtu ees kuriteo eest, mis otseselt oli suunatud perekonna materiaalse huvi rahuldamisele ning, et kinnipeetav rõhutas korduvalt, et ta on „alati luksulikult elanud“, siis on antud juhtumil kuriteo motiiviks selge omakasu, hoidmaks „luksuslikule“ elule omast elustandardit. Ilmselt leidis tee narkootikumide valmistajateni / narkootijateni kinnipeetava abikaasa – ja seda võimalik, kas siis tänu oma vanglatutvusele või sidemetele kriminaalses maailmas.

Vastupidiselt kinnipeetava nr. 5 juhtumile on küsitletud kinnipeetavate nr. 3; 6 ja 7 puhul tegu lootusetusest ja elule allajäämisest kantud valikuga. Kinnipeetav nr. 3 asus narkootikumide müüma, et teenida raha saamaks oma eluga kuidagi hakkama. Ilmselt oli tema valiku taga ka narkomaanist poeg, kes võis teda teiste diileritega kokku viia. Kinnipeetav nr. 6 puhul toimus motiivina soov leida raha vajaliku operatsiooni jaoks, tee narkootikumide kui vahendi juurde raha teenimiseks oli leidnud tema elukaaslane oma (varasemast perioodist) kriminaalsete tutvuste kaudu. Kinnipeetava nr. 7 puhul oli tegu võlgnikuga, kes sisuliselt oli just tänu võlgadele kriminaalsete isikute poolt manipuleeritav ja seatud sundvaliku ette.

Kokkuvõte

Niisiis; küsitletud narkomüüjate kuritegelikule teele asumise asjaolud ja motiivid on sisult küll erinevad, varieerudes rikastumisest ja elustandardi hoidmisest igapäevase leiva teenimiseni /elementaarsetegi elutingimuste säilimiseni. Ainult kinnipeetava nr. 1 juhtum seletub suuresti kultuuriomaste asjaoludega. Kõikidel juhtumitel (v.a kinnipeetav nr.4) on võimalik leida narkodiilerite eneste või nende pereliikmete lähedaste või tuttavate seas kriminaalse taustaga inimesi, kes n.õ juhtinud narkootikumide müügi juurde, seega kinnitavad antud töö tulemused R. Mertoni anoomia teooriat ning R, mis on suuresti taandatav siirdeühiskonnale omastele probleemidele ja „kasvuraskustele“.

Lõppjärelused

Kõik kriminoloogilised teooriad leidsid kinnitust.

Kontrolliteooria järgi tuleb tähelepanu pöörata asjaoludele, et narkomüüjad olid orienteeritud saavutamaks hüvesid kohe. Tagajärgedele pikemalt ei mõeldud.

Anoomia teooria leidis kinnitust narkomüüjate võimetusest seaduslike vahenditega tagada enesele ja pereliikmetele kaotatud harjumuspärane elustandard.

Neutralisatsioonitehnika toimis eriti NK, NT, KP ja SN puhul kes süüdistasid kõike võimaliku ja õigustasid ennast kuritegelikule teele sattumisel.

Kokkuvõte

Oma lõputöös keskendusin narkomüüjatest kurjategijate probleemidel: narkomüügile viinud asjaoludel, vabaduskaotusliku karistuse tõhususe/ebatõhususe küsimustele ning prognoositavatele probleemidele pärast vabanemist.

Töö teoreetilises osas peatusin inimese kujunemisel ehk sotsialiseerumisel ning nendel teguritel selles protsessis, millel on kriminoloogia vaatekohalt otsustav osa, juhtimaks inimest/laskmaks inimesel end juhtida sellise üldaksepteeritud sotsiaalsetest normidest hälbiva käitumisviisini, mis on kvalifitseeritav kuritegelikuna.

Esimeses peatükis analüüsitakse narkootikumide väärkasutamisega seonduva kuritegevuse osa kuritegevuse arengutendentside kujunemises.

Teises peatükis käsitletakse eritasandilisi, kriminaalset käitumist seletavaid teooriaid. Laiemalt kasutaust leidnud sotsiaalse anoomia teooriaid, kontrolliteooriat ja neutralisatsioonitehnikat aitamaks mõista ja analüüsida ühiskondliku tausta, mille foonil leiab asut isiksuse/kasvavate põlvkondade sotsialiseerumisprotsess. Selle protsessi ühe efektina on vaadeldav ka inimese suutlikkus teha oma valikuid, lahendada probleeme, tulemaks toime oma eluga seduaskuulekalt toime.

Kolmandas peatükis viiakse läbi narkomüüjate isiklike toimikute analüüs (dokumendi analüüs).

Neljandas peatükis kirjeldatakse ja analüüsitakse uurimuse tulemusi: asjaolusid, mis viisid intervjueritud narkomüüjad sellele teele, probleemid ja tagajärg mida see endaga kaasa tõi.

Lisa 1.

Temaatiline intervjuu

- 1) Päritolu, kasvupere, (perekonna võimalik kriminaalne taust)

- 2) Haridustee. Õpisuutlikus

- 3) Töökogemus; eluga toimetulek a) aastateni 1991.a
b) aastatel 1991-1995
c) aastast 1996 kuni vahistamiseni

- 4) Abielu, abikaasa/ elukaaslane- töö olemasolu ,suhted perekonnas

- 5) Perekonna tutvusringkond (kriminaalse taustaga inimesed)

- 6) Lapsed. Suhted lastega . Laste võimalik kriminaalne käitumine/ narkomaania

- 7) Asjaolud ja motiivid mis viisid kinnipeetavate intervjuude kohaselt kallutasid neid kuriteole

Kasutatud kirjandus

1. E, Raska 2002. Kriminoloogia, sissejuhatus ainesse. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut..
2. E, Raska 1994. Kriminoloogia üldkursus II. Tallinn. Eesti Riigikaitse Akadeemia.
3. M, Laine 1997 Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Vantaa. Eesti Riigikaitse Akadeemia.
4. R, Pullat 2002 Organiseeritud kuritegevus. Tallinn. Sisekaitseakadeemia.
5. U. Ilm, T, Tender. 2003. Trellide ja luku taga. Tartu.
6. S, Tikka 2002. Naisnarkomaanid Harku Vanglas. Lõputöö. Tallinn. Sisekaitseakadeemia.
7. K, Mänd 2004. Retsidiivsed- kurjategijad narkomaanid resotsialiseerumise probleemid. Tallinn. Tallinna Pedagoogikaülikool. Magistritöö.
8. Lõhmus L, Trummal A, Harro M. 2003. Tervise Arengu Instituut. Tallinn.

Publitseerimata materjalid

9. Harku Vangla naisnarkomütjate isiklikud toimikud.

Õigusaktid

10. Kriminaalkoodeks 01.07.1992.- RT 1992. Karistusseadustik 06.07.2001.-RT 2001

Internetiallikad

11. <http://www.narkoinfo.artun.ee/morfiintutv.html>
12. <http://www.narkoinfo.artun.ee/kanepitutv.html>
13. <http://www.narkoinfo.artun.ee/kanepitoime.html>

